

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุปของงานวิจัยชิ้นนี้จะนำเสนอการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างทุนนิยมผูกขาด(Monopoly Capitalism)ของไทยกับรัฐในปัจจุบันภายใต้กรอบทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ(State Monopoly Capitalism) เพื่อจะตอบปัญหางานวิจัยในตั้งไว้ใน 2 ประการคือ ประการ ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุนผูกขาดไทยในปัจจุบันเป็นอย่างไร? ประการที่สอง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและกลุ่มทุนผูกขาดดังกล่าวได้สร้างรูปแบบการตัดสินใจในนโยบายของรัฐในปัจจุบันอย่างไร มีการเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มทุนผูกขาดหรือไม่? เพื่อที่จะตอบคำถามดังกล่าวผู้วิจัยจะแบ่งการนำเสนอในบทนี้ออกเป็น 4 ส่วนคือ ส่วนแรก พัฒนาการของลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุน ส่วนที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนกับอำนาจรัฐไทย ส่วนที่สาม การเข้าไปมีบทบาทของกลุ่มทุนผูกขาดต่อการตัดสินใจในนโยบายของรัฐ ส่วนสุดท้าย ผลกระทบที่เกิดจากการเข้าไปมีบทบาทกำหนดนโยบายรัฐของกลุ่มทุนผูกขาดในปัจจุบัน

ลักษณะของกลุ่มทุนในบริบทเศรษฐกิจการเมืองไทยในปัจจุบัน

ในทุกๆสังคม บทบาทของรัฐในสังคมทุนนิยม(state in capitalist society)จะทำหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์ซึ่งเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตโดยขณะเดียวกันก็กดขี่บังคับและใช้กลไกเชิงอุดมการณ์เพื่อผนวกรวมชนชั้นที่ด้อยกว่าโดยมีเป้าหมายเพื่อการขูดรีด(exploitation) แต่รัฐทุนนิยม(capitalist state) มีความแตกต่างจากรูปแบบดังกล่าว โดยเฉพาะเอกลักษณ์ของความสัมพันธ์ของการผลิต(relations of production)ในระบบทุนนิยม เนื่องจากสภาพทางสังคมและการแข่งขันที่สร้างขึ้นจากการผลิตสินค้าทั่วไปภายใต้กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล(Private Property) ผลประโยชน์ของชนชั้นนายทุนทั้งหมดไม่สามารถแสดงหรือระบุเป็นของนายทุนปัจเจกบุคคลได้ แม้กระทั่งคนที่รวยที่สุด ดังนั้นรัฐทุนนิยมจึงต้องการความเป็นอิสระที่แน่นอนเพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ร่วมกัน(collective interest)ของนายทุนทั้งชนชั้น

สำหรับหน้าที่ของรัฐในสังคมทุนนิยมมี 2 ด้าน คือ การกดขี่(repression)และการบูรณาการ(integration)ทางอุดมการณ์ แต่รัฐทุนนิยมต้องมีหน้าที่เพิ่มเติมคือ การรับประกัน(guarantee)เหล่าสภาพแวดล้อมทั่วไปสำหรับการพัฒนากระบวนการผลิตของนายทุน ซึ่งไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตของเอกชนและการแข่งขันระหว่างนายทุนด้วยกันเองพร้อมๆกัน สภาพแวดล้อมเหล่านี้ได้แก่ประการแรก การสร้างให้เกิดระบบที่มั่นคงของกฎหมายซึ่งสามารถบังคับใช้กับนายทุนทุกคนได้ ประการที่สอง คือการสร้างให้เกิดตลาดอันหนึ่งอันเดียวกัน

ประการที่สาม การสร้างระบบอัตราแลกเปลี่ยนอันเดียวกัน และประการสุดท้าย การสร้างระบบภาษีที่เป็นสากล

ความเป็นอิสระของอำนาจรัฐในสังคมนายทุน เป็นผลจากการเกิดขึ้นก่อนของระบบทรัพย์สินส่วนบุคคลและการแข่งขันกันเองของนายทุน แต่การเกิดขึ้นของลักษณะดังกล่าว ยังทำให้เกิดอำนาจรัฐที่เป็นอิสระเชิงสัมพัทธ์(Relative Autonomy)อีกด้วย ในขณะที่การเปลี่ยนผ่านความแตกต่างของการแข่งขันผลประโยชน์ของนายทุนแต่ละคน(Individual Capitalist) การตัดสินใจของรัฐทุนนิยม(Capitalist State) ยังกระทบต่อการแข่งขันของนายทุนและมีอิทธิพลของการจัดการมูลค่าส่วนเกินต่อกลุ่มนายทุนหรือนายทุนกลุ่มหนึ่งที่ได้เปรียบด้วย

ดังนั้น นายทุนกลุ่มต่างๆจึงถูกบังคับให้จำต้องดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ไม่ใช่เพียงแค่ประมวลมุมมองของตนต่อผลประโยชน์ร่วมกันชนชั้นคนเท่านั้น แต่ยังปกป้องผลประโยชน์เฉพาะของตนเองอีกด้วย

การเปลี่ยนผ่านจากทุนนิยมเสรี(Laissez-Faire) ไปสู่ทุนนิยมผูกขาด(Monopoly Capitalism) ได้เปลี่ยนแปลงทั้งทัศนคติเชิงอัตวิสัยของชนชั้นนายทุนต่อรัฐและบทบาทเชิงวัตถุวิสัยของรัฐทุนนิยมในยุคเสรีนิยม อย่างไรก็ตามการเกิดขึ้นของการผูกขาด ได้สร้างแนวโน้มของการสะสมทุนส่วนเกิน(Over accumulation) อย่างถาวร แนวโน้มเหล่านี้นำไปสู่การขยายกลไกของรัฐซึ่งเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางสังคมให้กับรัฐ

กระบวนการสรรหา การคัดเลือก โครงสร้างของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเหล่านี้ ทุกอย่างประกันว่ากลไกของรัฐเหล่านี้ ต้องตอบสนองต่อผลประโยชน์ของทุนกลุ่มใหญ่เท่านั้น เจ้าหน้าที่ระดับสูงของชนชั้นนายทุนจะต้องนำมาจากครอบครัวของนายทุนหรือได้รับเงินเดือนเพื่อที่จะสามารถทำให้พวกเขาสะสมทุนปกป้องผลประโยชน์ในระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลและทำให้ระบบทุนนิยมเดินต่อไปได้

การลดบทบาทของรัฐสภาในฐานะเป็นศูนย์กลางของอำนาจยังสอดคล้องกับการรวมศูนย์อำนาจทางด้านเศรษฐกิจของนายทุน อยู่ในมือของทุนผูกขาดส่วนน้อยกับความเชื่อมโยงของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในฝ่ายบริหารของรัฐอีกด้วย เจ้าของทุนไม่จำเป็นต้องอาศัยสถาบันที่เป็นตัวแทนเพื่อที่จะทำหน้าที่ผลักดันนโยบายให้เหมาะสมกับผลประโยชน์ของตัวเองอีกต่อไปแล้ว งานเหล่านี้สามารถที่จะดำเนินการได้ภายใต้คณะกรรมการบริหารของทุนผูกขาดกับหุ้นส่วนทางธุรกิจและกรรมการพิเศษด้านการผลิตนโยบายของตน

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนกับอำนาจรัฐไทย

สำหรับพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชนชั้นนายทุนไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในปี พ.ศ. 2544 เมื่อพรรคไทยรักไทยชนะการเลือกตั้งและได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล มีการตั้งข้อสังเกตถึงเบื้องหลังของพรรคที่เป็นการรวมตัวกันของกลุ่ม

ทุนผูกขาดขนาดใหญ่ของประเทศ ความจริงแล้วการเข้ามาบีบคั้นของกลุ่มนายทุนในทาง การเมืองของไทยเริ่มมาตั้งแต่รัฐบาลของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เรื่อยมาพร้อมกับการปิด-เปิดของ โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองที่ยืดหดตัวมาโดยตลอดตามเส้นทางประวัติศาสตร์ บทบาทของ ชนชั้นนายทุนเริ่มมีความชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ ในสมัย พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และชัดเจนที่สุดใน สมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ แต่บทบาทของชนชั้นนายทุนดังกล่าวอาจจะเรียกได้ว่าเป็นการส่ง ตัวแทนนายทุนเข้ามาเพื่อมีส่วนในการกำหนดนโยบายของรัฐเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาของ ธุรกิจของนายทุนต่างๆ ซึ่งออกมาในรูปแบบของคณะรัฐมนตรีที่มีตัวแทนจากกลุ่มทุนต่างๆ แต่ ปรากฏการณ์ที่มีการตั้งพรรคการเมืองของกลุ่มทุนผูกขาดขนาดใหญ่ต่างๆ เพิ่งจะมีปรากฏให้เห็น เด่นชัดในยุคสมัยปัจจุบันนี้เอง ที่มีแกนนำของพรรคเป็นกลุ่มทุนผูกขาดขนาดใหญ่ของประเทศ และกลุ่มทุนผูกขาดพันธมิตร การเข้ามามีอำนาจของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ต่างเป็นไปอย่างเปิดเผย และผ่านกลไกสำคัญของระบอบประชาธิปไตย และสามารถครอบครองอำนาจรัฐได้ภายหลังจาก การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2544

ความสำเร็จของชัยชนะในการเลือกตั้งในปี 2544 นอกจากจะเป็นผลจากความได้เปรียบ จากอำนาจของทุนซึ่งมีมากกว่าคู่แข่ง แต่ยังรวมไปถึงยุทธวิธีที่ใช้ในการเติบโตทางลัด ซึ่งไม่ต่าง ไปจากการดำเนินงานในทางธุรกิจเท่าใดนัก ก็คือ การซื้อ ดึงและควบคุมการเมืองในยุคเก่าซึ่งมีฐาน การเมืองและทุนในพื้นที่แล้วมาอยู่ภายใต้ของทุนขนาดใหญ่ ภายใต้ยุทธวิธีการสลายการต่อต้าน ภายในทำให้กลุ่มพลังต่างๆภายในพรรคที่เคยมีบทบาทในระบบการเมืองแบบเดิมไม่สามารถที่ ต่อกรหรือต่อรองอะไรได้ อำนาจในการตัดสินใจ ได้ถูกรวมศูนย์และขึ้นตรงต่อศูนย์กลางของ หัวหน้าพรรคเพียงคนเดียว

ประสบการณ์ในอดีตที่รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพและไม่มีเอกภาพในการกำหนดนโยบาย ต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งในผลประโยชน์ของกลุ่มการเมืองต่างๆในรัฐบาลผสม และยังส่งผล สะท้อนไปยังผลประโยชน์ของกลุ่มนายทุนที่สนับสนุนพรรคการเมืองต่างๆเหล่านี้ด้วย ทำให้ พรรคการเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่อย่างพรรคไทยรักไทยที่นายทุนผูกขาดกลุ่มใหม่เป็นแกนนำพร้อมด้วย พันธมิตรของกลุ่มทุนผูกขาดอื่นๆ ได้วางยุทธศาสตร์ทางการเมือง(political strategy) ที่สำคัญของ พรรคไว้ในการเป็นรัฐบาลพรรคเดียวและผูกขาดอำนาจรัฐสูงสุด โดยได้ตั้งเป้าหมายในการ เลือกตั้งให้ได้จำนวน ส.ส.ถึง 400 เสียงจากทั้งหมด 500 เสียง เป็นการเน้นย้ำการผูกขาดอำนาจซึ่ง ไม่ใช่แค่เพียงเศรษฐกิจแต่ยังควรรวมอำนาจทางการเมืองเอาไว้ของกลุ่มทุนผูกขาดได้เป็นอย่างดี

การเข้าไปบีบคั้นของทุนผูกขาดต่อการตัดสินใจในนโยบายของรัฐ

รัฐในบริบทเศรษฐกิจการเมืองดังกล่าว ที่มีกลุ่มนายทุนผูกขาดเข้าไปยึดอำนาจรัฐ เรียกว่า เป็นรัฐแบบทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ(State Monopoly Capitalism) ด้วยความจำเป็นที่ เกิดจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของพลังการผลิตภายในระบบและและผลักดันจากการ

แข่งขันระหว่างกลุ่มทุนด้วยกันเองและความขัดแย้งมากขึ้นเรื่องกับพลังทางสังคมอื่นๆ ทำให้การพัฒนาการผลิตในระบบทุนนิยมต้องมีอุปสรรคกีดขวางซึ่งทำให้กระบวนการสะสมทุนได้รับผลกระทบ ดังนั้นกลุ่มนายทุนผูกขาดต้องมีการกระทำบางอย่างเพื่อที่จะรักษาสภาพได้เปรียบในการผลิตของทุนของตนเองเอาไว้ จึงจำเป็นต้องมีการปรับนโยบายของรัฐเพื่อให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ของทุนผูกขาดดังกล่าว นโยบายดังกล่าวออกมาในรูปของการแทรกแซงการแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่งที่มีบทบาทในกำหนดนโยบายต่างๆ ที่สำคัญๆ และการเปลี่ยนแปลง แก้ไขกฎหมาย เพื่อให้คงรักษาสภาพของการผูกขาดเอาไว้ถึงแม้จะได้รับการคัดค้านจากภาคพลังทางสังคมอื่นๆก็ตาม

การกระทำดังกล่าวของ รัฐบาลในระบบทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ เป็นการใช้ความชอบธรรมในรูปแบบของกฎหมายในการเอื้อประโยชน์ต่อพวกพ้องและพันธมิตรของตน และได้ส่งเสริมและสนับสนุนผลประโยชน์ของกลุ่มทุนซึ่งมีกิจการที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์สาธารณะด้วยเพื่อของคนให้มีการพัฒนาขึ้น แต่การผูกขาดดังกล่าวก็ได้ส่งผลกระทบต่อภาคประชาสังคม(civil society) โดยเฉพาะการทุจริตเพื่อที่จะสร้างมูลค่าส่วนเกินในการผูกขาดของทุนผูกขาดเหล่านั้นย่อมส่งผลกระทบต่อภาคประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

กลุ่มทุนผูกขาดใช้อำนาจที่ได้มาเพื่ออำนวยความสะดวกแก่กลุ่มทุนตัวเอง ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การตัดสินใจของรัฐ(Dicision Making) ต่อการดำเนินนโยบายสาธารณะซึ่งเกี่ยวพันถึงผลประโยชน์สาธารณะและบางครั้งการทับซ้อนกับผลประโยชน์ของกลุ่มนายทุนผูกขาดไปด้วย และการกำหนดนโยบาย(Policy Making) โดยเฉพาะการออกกฎหมายเพื่อสร้างข้อได้เปรียบหรือสร้างเงื่อนไขเพื่อเอื้ออำนวยในกระบวนการสะสมทุนของกลุ่มทุนผูกขาด และสร้างอุปสรรคกีดขวางการเข้ามาแข่งขันในทุนอื่นๆ เพื่อคงรักษาอัตราการทุจริตมูลค่าส่วนเกินในอัตราสูงเอาไว้

การตัดสินใจของรัฐ(Dicision Making) ในการดำเนินนโยบายสาธารณะซึ่งเกี่ยวพันถึงผลประโยชน์สาธารณะและบางครั้งการทับซ้อนกับผลประโยชน์ของกลุ่มนายทุนผูกขาดไปด้วย ตัวอย่างเช่น การทำสัญญาซื้อผูกพันตกลงการค้ากับต่างประเทศเพื่อเอื้อต่อผลประโยชน์ต่อกลุ่มทุนผูกขาด เช่น การทำสัญญา FTA บางครั้งก็ทำให้เกิดผลประโยชน์ทับซ้อนกับกลุ่มทุนที่มีสายสัมพันธ์กับคนที่กุมอำนาจอยู่ในรัฐบาล

ส่วนการกำหนดนโยบายของรัฐผ่านแนวคิดการคอร์ปชั่นเชิงนโยบายนั้น ก็เป็นการออกกฎหมายหรือเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์กติกาของสังคมเพื่ออำนวยความสะดวกแก่กลุ่มธุรกิจของตน เช่น กรณีการออก พรก.ภาษีสรรพสามิตฯ เป็นต้น หรือ การให้กลไกของรัฐกำหนดนโยบายที่เอื้อผลประโยชน์แก่บริษัทของตัวเอง เช่น คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน(BOI) ให้สิทธิพิเศษบริษัทชิน แซทเทลไลท์ในการส่งเสริมการลงทุนดาวเทียมไอพีสตาร์ เป็นต้น

ผลกระทบที่เกิดจากการเข้าไปมีบทบาทกำหนดนโยบายรัฐของกลุ่มทุนผูกขาดในปัจจุบัน

การบริหารประเทศโดยการใช้นโยบายประชานิยม และในขณะเดียวกันกลุ่มนายทุนการเมืองก็แสวงหาประโยชน์เพื่อเข้ากุมอำนาจรัฐอย่างเบ็ดเสร็จ และสร้างความชอบธรรมในการบริหารประเทศของตน ดังนั้นหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนที่ติดตามการทำงานการเมืองของรัฐบาลจึงได้ตั้งฉายาของรัฐบาลปี 2547 ว่าเป็น “รัฐบาลกินแบ่ง” กล่าวคือในด้านหนึ่งได้ใช้ความพยายามสร้างความชอบธรรมในการบริหารประเทศเพื่อให้ได้รับความนิยมนจากประชาชนเพื่อให้ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเป็นรัฐบาลต่อ่นั้น รัฐบาลได้ใช้นโยบายแบบธุรกิจการค้า คือ แบบ “ลด แลก แจก แถม” ทุกรูปแบบเพื่อเอาใจผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยกระตุ้นการใช้จ่ายของภาครัฐบาลและของภาคเอกชน รวมถึงลดดอกเบี้ยและรัฐวิสาหกิจของรัฐบาลและการใช้จ่ายโดยการสร้างหนี้ของประชาชนเอง ซึ่งเป็นนโยบายการเอารายได้ในอนาคตมาใช้ในเวลาปัจจุบัน(เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, 2548)

ดังเช่นการสำรวจหนี้สินโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนของประชาชนจากปี 2539 ถึงต้นปี 2547 ได้เพิ่มขึ้นประมาณ 213 เปอร์เซ็นต์ กล่าวคือ เพิ่มขึ้นจาก 52,000 บาท ในปี 2539 มาเป็น 110,566 บาท ในต้นปี 2547 เป็นต้น ในด้านการหาเงินมาใช้จ่ายนั้น รัฐบาลก็ได้ปรับปรุงการบริหารทางการคลัง และการเก็บภาษีเพื่อเพิ่มรายได้ และถ่ายเทการใช้จ่ายไปอยู่ในหน่วยงานอื่น รวมถึงความพยายามหารายได้เพิ่มขึ้นจากธุรกิจขายมุขและธุรกิจได้ดิน ในการหาเงินของรัฐบาลนั้นนับว่าเป็นวิธีสร้างฐานการเมืองที่สำคัญที่สุด กล่าวคือ รัฐบาลสามารถหาเงินมาใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันก็ใช้วิธีการหาเงินดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการทำลายกลุ่มอิทธิพลต่างๆและนักการเมือง หรือกลุ่มการเมืองที่อยู่ตรงข้ามกับรัฐบาล เป็นวิธีการสร้างฐานการเมืองและกุมอำนาจแบบเบ็ดเสร็จ(เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, 2548)

ในด้านการหาเงินของนายทุนทางการเมือง บรรดาแกนนำที่เป็นนายทุนการเมืองก็สามารถหาเงินจากนโยบายของรัฐและการได้สัมปทานหรือสิทธิพิเศษในการทำธุรกิจกับภาครัฐบาล หรือสามารถหากำไรจากตลาดหลักทรัพย์ ดังเช่น ในปี 2546 และ 2547 บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์มีกำไรรวม 540,590 ล้านบาท และมูลค่าหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ในช่วงปีที่รัฐบาลบริหารประเทศ 4 ปีนั้น ได้เพิ่มขึ้นมีมูลค่าประมาณ 2,875,610 ล้านบาท ในขณะเดียวกันหุ้นของบริษัทของตระกูลชินวัตร หรือที่เรียกว่า “หุ้นทักษิณ” ก็มีมูลค่าเพิ่มขึ้นหลายแสนล้านบาท และลูกสาวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ก็ได้เป็นผู้ถือหุ้นที่รวยที่สุดของตลาดหลักทรัพย์ไทยในปี 2547 (เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, 2548)

ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับรัฐยังคงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาและค้นคว้าต่อไป โดยเฉพาะในวงวิชาการทางรัฐศาสตร์ และกลุ่มศึกษาทางเศรษฐศาสตร์การเมือง การศึกษากรณีกลุ่มทุนไทยรักไทยเป็นสิ่งสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงการก้าวมาถึงจุดสูงสุดระหว่างความสัมพันธ์ของนายทุนกับรัฐได้เป็นอย่างดี และเป็นที่น่าสนใจว่าในอนาคตความสัมพันธ์ดังกล่าวจะก้าวไปสู่จุดใดต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ยังขาดการศึกษาในส่วนสำคัญคือ ผลกระทบและความสัมพันธ์ทางการเมืองของภาคประชาสังคม ซึ่งได้กระทำการ ต่อสู้ ต่อรองและต่อต้านหรือร่วมมือ กับรัฐไทยในปัจจุบันอย่างไร ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่การศึกษาต่อไปสามารถที่จะพิจารณาต่อไปได้ ซึ่งในอนาคตผู้วิจัยอาจจะมีผู้วิจัยที่ทำการศึกษาในเรื่องนี้ต่อไปเพื่อเติมกระบวนการทางความรู้ในด้านดังกล่าวให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น